



H. Ermes.



ALEX. ȘTEFĂNESCU

EMINESCU, POEM CU POEM

SCRISOAREA III

ISBN 978-606-588-118-2
ISSN 2618-782X
DOI 10.5281/zenodo.1452020
Digitized by sibiuultrafond



Scrisoarea III

Un Sultan dintre aceia ce domnesc peste vr'o limbă,
Ce cu-a turmelor păşune, a ei patrie ş-o schimbă,
La pământ dormea ținându-şi căpătâi mâna cea dreaptă;
Dară ochiu-nchis afară, înlăuntru se deșteaptă.
Vede cum din ceruri luna lunecă şi se coboară
Şi s-apropie de dânsul preschimbată în fecioară.
Înflorea cărarea ca de pasul blândeii primăveri;
Ochii ei sunt plini de umbra tăinuitelor dureri;
Codrii se înflorează de atâtă frumuseţe,
Apele-ncreţesc în tremur străveziile lor feţe,
Pulbere de diamante cade fină ca o bură,
Scânteind plutea prin aer şi pe toate din natură
Şi prin mândra fermecare sun-o muzică de şoapte,
Iar pe ceruri se înalţă curcubeele de noapte...
Ea, șezând cu el alături, mâna fină i-o întinde,
Părul ei cel negru-n valuri de mătasă se desprinde:
— Las' să leg a mea viaţă de a ta... În braţu-mi vino,
Şi durerea mea cea dulce cu durerea ta alin-o...
Scris în cartea vieţii este şi de veacuri şi de stele
Eu să fiu a ta stăpână, tu stăpân vieţii mele.

LIBRIS

Și cum o privea Sultanul, ea se-ntunecă... dispare;
Iar din inima lui simte un copac cum că răsare,
Care crește într-o clipă ca în veacuri, mereu crește,
Cu-a lui ramuri peste lume, peste mare se lătește;
Umbra lui cea uriașă orizontul îl cuprinde
Și sub dânsul universul într-o umbră se întinde;
Iar în patru părți a lumii vede șiruri munții mari,
Atlasul, Caucazul, Taurul și Balcanii seculari;
Vede Eufratul și Tigris, Nilul, Dunărea bătrână –
Umbra arborelui falnic peste toate e stăpână.
Astfel, Asia, Europa, Africa cu-a ei pustiuri
Și corăbiile negre legănându-se pe râuri,
Valurile verzi de grâie legănându-se pe lanuri,
Mările țărmuitoare și cetăți lângă limanuri,
Toate se întind nainte-i... ca pe-un uriaș covor,
Vede țară lângă țară și popor lângă popor –
Ca prin neguri alburie se strevăd și se prefac
În întinsă-mpărătie sub o umbră de copac.

Vulturii porniți la ceruri, până la ramuri nu ajung;
Dar un vânt de biruință se pornește îndelung
Și lovește rânduri, rânduri în frunzișul sunător,
Strigăte de Allah! Allah! Se aud pe sus prin nori,
Zgomotul creștea ca marea turburată și înaltă,
Urlete de bătălie s-alungau după olaltă,
Însă frunzele-ascuțite se îndoiae după vânt
Și deasupra Romei nouă se înclină la pământ.

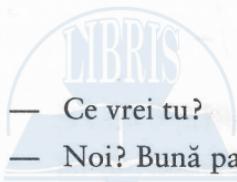
NBRIS

Se cutremură Sultanul... se deșteaptă... și pe cer
Vede luna cum plutește peste plaiul Eschișer.
Și privește trist la casa Șeihului Edebali;
După gratii de fereastră o copilă el zări
Ce-i zâmbește, mlădioasă ca o creangă de alun;
E a Șeihului copilă, e frumoasa Malcatun.
Atunci el pricepe visul că-i trimis de la profet,
Că pe-o clipă se-nălțase chiar în rai la Mohamet,
Că din dragostea-i lumească un imperiu se va naște,
Ai căruia ani și margini numai cerul le cunoaște.

Visul său se-nfiripează și se-ntinde vulturește,
An cu an împărăția tot mai largă se sporește,
Iară flamura cea verde se înalță an cu an,
Neam cu neam urmându-i zborul și sultan după sultan.
Astfel țară după țară drum de glorie-i deschid...
Până în Dunăre ajunge furtunosul Baiazid...

La un semn, un țărm de altul, legând vas de vas, se leagă
Și în sunet de fanfare trece oastea lui întreagă;
Ieniceri, copii de suflet ai lui Allah și spahii
Vin de-ntunecă pământul la Rovine în câmpii;
Răspândindu-se în roiuri întind corturile mari...
Numa-n zarea depărtată sună codrul de stejari.

Iată vine-un sol de pace c-o năframă-n vârf de băț.
Baiazid privind la dânsul, îl întreabă cu dispreț:



— Ce vrei tu?
— Noi? Bună pace! Și de n-o fi cu bănat,
Domnul nostru-ar vrea să vază pe măritul împărat.

La un semn deschisă-i calea și s-apropie de cort
Un bătrân atât de simplu, după vorbă, după port.

— Tu ești Mircea?
— Da, mpărate!
— Am venit să mi te-nchini,
Să nu schimb a ta coroană într-o ramură de spini.
— Orice gând ai, Împărate, și oricum vei fi sosit,
Cât suntem încă pe pace, eu îți zic: Bine-ai venit!
Despre partea încinării însă, Doamne, să ne ierți,
Dar acu vei vrea cu oaste și război ca să ne cerți,
Ori vei vrea să faci întoarsă de pe-acuma a ta cale,
Să ne dai un semn și nouă de mila Măriei-Tale...
De-o fi una, de-o fi alta... Ce e scris și pentru noi,
Bucuroși le-om duce toate, de e pace, de-i război.

— Cum? Când lumea mi-e deschisă, a privi gândești că pot
Ca întreg Aliotmanul să se-mpiede ce de-un ciot?
O, tu nici visezi, bătrâne, câți în cale mi s-au pus!
Toată floarea cea vestită a întregului Apus,
Tot ce stă în umbra crucii, împărați și regi s-adună
Să dea piept cu uraganul ridicat de Semilună.
S-a-mbrăcat în zale lucii cavaleriei de la Malta,
Papa cu-a lui trei coroane, puse una peste alta,
Fulgerele adunat-au contra fulgerului care

În turbarea-i furtunoasă a cuprins pământ și mare.
N-au avut decât cu ochiul ori cu mâna semn a face,
Și apusul își împinse toate neamurile-ncoace;
Pentru-a crucii biruință se mișcară râuri-râuri
Ori din codri răscolite, ori stârnite din pustiuri;
Zguduind din pace-adâncă ale lumii începuturi,
Înnegrind tot orizontul cu-a lor zeci de mii de scuturi,
Se mișcau îngrozitoare ca păduri de lănci și săbii,
Tremura însăspăimântată marea de-ale lor corăbii!...
La Nicopole văzut-ai câte tabere s-au strâns
Ca să steie înainte-mi ca și zidul neînvins.
Când văzui a lor mulțime, câtă frunză, câtă iarbă,
Cu o ură ne-mpăcată mi-am șoptit atunci în barbă,
Am jurat ca peste dânsii să trec falnic, fără păs,
Din pistolul de la Roma să dau calului ovăs...
Și de crunta-mi vijelie tu te aperi c-un toiac?
Și, purtat de biruință, să mă-mpiedec de-un moșneag?
— De-un moșneag, da, împărate, căci moșneagul ce
privești,
Nu e om de rând, el este Domnul Țării-Românești.
Eu nu ți-aș dori vr'odată să ajungi să ne cunoști,
Nici ca Dunărea să-nece spumegând a tale oști.
După vremuri mulți veniră, începând cu acel oaspe,
Ce din vechi se pomenește, cu Dariu a lui Istaspe;
Mulți durară, după vremuri, peste Dunăre vr'un pod,
De-au trecut cu spaimă lumii și mulțime de norod;
Împărați pe care lumea nu putea să-i mai încapă,
Au venit și-n țara noastră de-au cerut pământ și apă –



Poemul *Scrisoarea III* are o mare notorietate (e mult mai cunoscut, în orice caz, decât celelalte patru scrisori). Aproape toți români au auzit de el, chiar și cei care nu l-au citit. Succesul lui comportă o explicație psihanalitică. Evocarea unui război pe care Țara Românească l-a câștigat, cu sute de ani în urmă, împotriva Imperiului Otoman e o compensație pentru un complex de inferioritate, specific locuitorilor unei țări lipsite de anvergură, care nu inspiră teamă. În 1994, când echipa de fotbal a României a bătut echipa de fotbal a Statelor Unite, la ea acasă, bucuria românilor a fost fără margini. Noaptea târziu, pe străzile Bucureștiului mii de oameni sărbătoreau frenetic succesorul de peste ocean. O satisfacție asemănătoare a produs – și produce și azi – victoria de la Rovine, din 1395, a românilor împotriva

invadatorilor turci, victorie precedată de un dialog dintre modestul, calmul, înțeleptul domnitor Mircea cel Bătrân și disprețitorul, atotputernicul și mereu triumfătorul sultan Baiazid. Fiecare cititor, în timp ce parcurge poemul, își ia revanșa pentru înfrângeriile suferite de-a lungul timpului ca român. Iar această retrăire a fericirii de a învinge un adversar aparent invincibil se transmite și celor care n-au citit poemul, dar cărora părinții sau profesorii le-au vorbit despre el.

Începutul poemului este ezitant și neclar, ca și cum Eminescu ar avea în minte o viziune de care este prea absorbit ca să o poată comunica. El suprapune mai multe narăriuni-parabolă care se bruiază reciproc.

1. Sultanul visează că luna coboară din cer, se transformă în fecioară și îi propune să trăiască împreună o dragoste absolută, care să devină însuși sensul existenței lor.

2. În continuare, sultanul are o revelație profetică (de altfel, când se va trezi va înțelege că mesajul venea de la profet): din inima lui crește un copac care se dezvoltă vertiginos și își întinde crengile peste întreaga lume. Nu poate fi vorba, desigur, decât de Imperiul Otoman.

3. Sultanul se trezește din visarea lui, o vede, la o fereastră cu gratii, pe frumoasa Alcatun,

fiica seicului Edebalii, și își dă seama că, împreună cu ea, va întemeia o dinastie care va cucerii lumea cândva.

Se poate glosa la nesfârșit (și, bineînțeles, inutil) pe marginea acestor istorii. De ce se precizează că sultanul domnește peste o limbă (o populație vorbind aceeași limbă) „ce cu-a turmelor pășune, a ei patrie și-o schimbă“? Turcii nu erau un popor migrator. Ce legătură există între posibila poveste de dragoste cu luna de pe cer și aceea cu „frumoasa Alcatun“? De ce, în reprezentarea alegorică a imperiului ca un copac gigantic, a cărui umbră se întinde peste întreaga lume, apare și o sugestie de prăbușire? („Dar un vânt de biruință se pornește îndelung/ Și lovește rânduri, rânduri în frunzișul sunător.“) Este o presimțire a înfrângerii de a doua zi? Sau e doar o exprimare stângace a poetului, care avea, poate, în minte ideea că vântul de biruință bate în frunzișul copacului gigantic doar ca să-l activeze, să-l facă sunător? Etc.

Analiza logico-semantică nu duce la nimic. Putem considera că întreg eșafodajul epico-liric de la începutul poemului are ca scop instaurarea unei atmosfere solemne, sugerarea grandorii imperiului care vrea să-și aservească o țară mică. În plus, ne putem

LIBRIS
delecta cu frumusețea unor versuri luate separat.

Trecerea de la trezie la vis este reprezentată de Eminescu printr-una dintre propozițiile sale memorabile, bazate pe o simetrie internă: „Dară ochiu-nchis afară, înlăuntru se deșteaptă.“

Iată ce bine încheie această propoziție prima frază (de patru versuri) a poemului:

„Un Sultan dintre aceia ce domnesc
pe vr'o limbă,/ Ce cu-a turmelor pășune, a
ei patrie ș-o schimbă,/ La pământ dormea
ținându-și căpătâi mâna cea dreaptă;/ Dară
ochiu-nchis afară, înlăuntru se deșteaptă.“

Remarcăm și alte versuri, blițuri care fac vizibile fragmente din nesfârșita frumusețe a vieții:

„Apele-ncrețesc în tremur străveziile lor
fețe“;

„Pulbere de diamante cade fină ca o bură“;

„Părul ei cel negru-n valuri de mătasa se
desprinde“.

*

După încâlcita introducere, scrisă par că de un Eminescu absent, care, chiar în timp ce o scrie, se gândește deja la ceea ce va

urma, rămânem totuși cu ceva; cu o sugestie de magnificență imperială, de expansiune de mare anvergură, imposibil de opri de o țară ca a noastră. Până și visurile sultanului au grandoare. Este acea grandoare care întotdeauna ne-a intimidat pe noi, români, evidențiindu-ne prin contrast sărăcia iremediabilă și insignifianța politică. Sute de ani la rând am comparat catedralele lor de piatră cu bisericițele noastre de lemn, armatele lor immense, perfect ordonate, care-și etalau fireturile aurite, cu soldații noștri în cămăși zdrențuite, cu mâncările suflecate. Poetul activează memoria noastră ancestrală, colectivă, pentru a *pregăti* surpriza învingerii unei forțe considerate invincibile.

Apoi, visul sultanului ia sfârșit, prin faptul că devine realitate. Baiazid se trezește din reveriile lui (acum e invers: ochiu-nchis înlăuntru în afara se deșteaptă) și se îmbată de aerul tare al istoriei trăite:

„Visul său se-nfiripează și se-ntinde vulturește,/ An cu an împărația tot mai largă se sporește,/ Iară flamura cea verde se înalță an cu an,/ Neam cu neam urmându-i zborul și sultan după sultan. / Astfel țară după țară drum de glorie-i deschid.../ Pân-în Dunăre ajunge furtunosul Baiazid...“